

ล่องเรือดูเลี้ยงโคแบบธรรมชาติ

อาชีพเก่าแก่คนเหนือเขื่อนภูมิพล

ทอโลกเกษตร

ดลมนัส กาเจ

ตลอดระยะเวลา 50 ปี หลังจากมีการสร้างเขื่อนภูมิพล ชาวบ้านล้อมรอบเขื่อนในพื้นที่ อ.สามเงา จ.ตาก โดยเฉพาะพื้นที่เหนือเขื่อน 5 หมู่บ้าน ใน ต.บ้านนา (บ้านอุ่มวาน, บ้านหินลาด, บ้านโสมง, บ้านสันป่าไผ่ และบ้านนาโฮ) รวมถึงตำบลใกล้เคียง ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการเกษตร ประมงหาปลาในอ่างเก็บน้ำของเขื่อนภูมิพลนั่นเอง และอีกอาชีพหนึ่งที่ยึดมานานคือ การเลี้ยงโคพื้นเมือง แต่ที่นี้จะเลี้ยงแตกต่างจากพื้นที่อื่นคือ ชาวบ้านหรือเกษตรกรจะปล่อยให้ไปกินพืชกินหญ้าที่ขึ้นตามป่าเขาในธรรมชาติ ผสมพันธุ์แบบธรรมชาติ จึงทำให้เรียกติดปากว่า “โคเหนือเขื่อน” ปัจจุบันมีประมาณ 5,000 ตัว มีทั้งรายย่อย และขนาดกลาง ที่เลี้ยงตั้งแต่ 10-50 ตัว ถือเป็นโคอินทรีย์อีกชนิดหนึ่ง เนื่องจากชาวบ้านไม่มีการให้อาหารที่ผสมสารเคมี ไม่มีการฉีดวัคซีนแต่อย่างใด

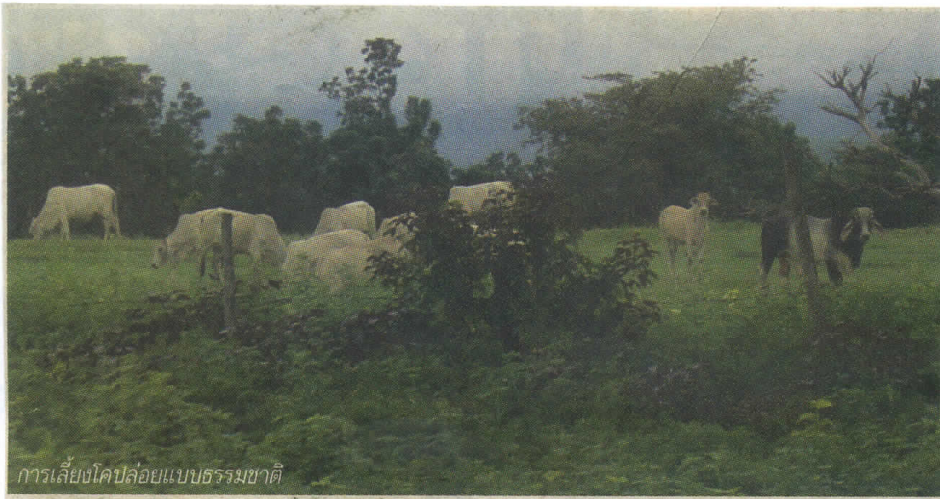
โคเหนือเขื่อนมีลักษณะเด่นหลายอย่าง คือ เป็นโคที่มีความสมบูรณ์พันธุ์สูง ทรนร้อน ให้ลูกได้ทุกปี เลี้ยงลูกเก่ง ทรนโรคและแมลงเขตร้อนเป็นอย่างดี เนื้อโคมีเส้นใยกล้ามเนื้อที่ละเอียดแตกต่างจากโคอื่นๆ และมีรสชาติดี เนื่องจากโคต้องหากินพืชเป็นอาหารที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นในที่สาธารณะ และบางพื้นที่เป็นเกาะและภูเขา เจ้าของโคจะนำโคไปปล่อยทิ้งไว้ ภายใน 1 เดือน หากเจ้าของที่ขยันอาจตามไปดูบ้างอาทิตย์ละ 1 ครั้ง บางคนเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อให้จำฝูงโคของตัวเอง และไปดูว่าโคออกลูกกี่ตัวแล้ว

ทฤษฎี ชาวสวนเจริญ (ที่ 2 จากซ้าย) ดู เพชร ยาวิชัย สาธิตจุดเตาแก๊สชีวภาพจากมูลโค

การซื้อขาย โดยหลักการปฏิบัติมานาน ส่วนใหญ่เจ้าของโคจะทำการซื้อขายเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง เพราะเป็นช่วงที่โคลงมาหากินหญ้าบริเวณริมน้ำ สะดวกต่อการที่พ่อค้าจะไปดูโคแต่ละตัวว่าตัวโตขนาดไหน ขายได้หรือยัง จึงจะมีการต่อรองราคาได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้เจ้าของโคเองก็สามารถจะจับโคได้ง่ายกว่าบนภูเขา โดยส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรจะขายโคที่มีขนาดน้ำหนักโดยประมาณ 180-300 กก.

ราคาจะอยู่ที่ 5,000-7,000 บาท พ่อค้าที่รับซื้อจะเป็นคนในพื้นที่เพื่อนำไปขายให้พ่อค้าในเมือง คือหลังจากที่ได้ตกลงราคาแล้ว จะจับโคนำขึ้นแพ ให้เรือลากเพื่อไปบริเวณใกล้หน้าเขื่อนหรือสันเขื่อนเพื่อลำเลียงไปขายในตลาดซื้อ-ขายโคกระบือใกล้เคียง พ่อค้าบางคนนำไปขุนก่อนนำไปส่งโรงฆ่าสัตว์ต่อไป

การเลี้ยงโคปล่อยแบบธรรมชาติ

จากการศึกษาของ **รศ.ดร.กัญญา ดันติวิสุทธิกุล** ภาควิชาครุศาสตร์เกษตร คณะครุศาสตร์

อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง พบว่า โคที่เกษตรกรเลี้ยงเหนือเขื่อนส่วนใหญ่ไม่มีการทำเครื่องหมายประจำตัวโค ไม่มีการฉีดวัคซีนป้องกันโรค และการถ่ายพยาธิ ทำให้มีการสูญเสียโคเนื่องจากเกิดโรคไข้มาลาเรีย และท้องอืด และโคเหล่านี้หากเกษตรกร

ขายขนาดที่มีน้ำหนักเฉลี่ยน้อยกว่า 200 กก. ในราคาต่ำกว่า 5,000 บาท ส่วนอาหารที่โคจะกินตามบึงเขา มีหญ้าบางชนิด รวมถึงพืชหัว ถือเป็น การเลี้ยงโคแบบประหยัด และจัดในชนิดโคธรรมชาติหรือโคอินทรีย์ก็ว่าได้ เนื่องจากปลอดจากสารเคมีต่างๆ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ไปให้การแนะนำเกษตรกรแล้ว เพื่อให้ดูแลโคของตัวเอง

นสพ.ทฤษฎี ชาวสวนเจริญ รองอธิบดีกรมปศุสัตว์ เปิดเผยว่า ขณะนี้กรมปศุสัตว์ได้จัดทำโครงการส่งเสริมเลี้ยงโคเนื้อครบวงจร ด้วยการไปขยายการส่งเสริมเกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคอินทรีย์ใน จ.ตาก โดยเฉพาะโคพันธุ์ตากเลี้ยงบริเวณเหนือเขื่อนภูมิพล โดยมีจุดเด่นจากการเลี้ยงที่อื่นคือ การปล่อยแบบธรรมชาติ ทำให้เนื้อโคจะปลอดเชื้อจุลินทรีย์ และอุดมไปด้วยโปรตีน วิตามิน แร่ธาตุ อีกทั้งให้ปริมาณไขมันต่ำ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกในการบริโภคเนื้อโคที่ปลอดภัย และลดการอุบัติการณ์เกิดโรคระบาดสัตว์ด้วย

“แม้การเลี้ยงโคเหนือเขื่อนจะปล่อยแบบธรรมชาติ แต่ขณะนี้ทางกรมปศุสัตว์จะมีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำแก่เกษตรกรอย่างใกล้ชิด ทั้งติดตามขบวนการผลิตอย่างครบวงจร ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ต่อไปจะเน้นไปที่โคพันธุ์ตากเลี้ยงเหนือเขื่อนอย่างมีคุณภาพ ได้มาตรฐานมากที่สุด” รองอธิบดีกรมปศุสัตว์

นอกจากการเลี้ยงโคธรรมชาติในพื้นที่ 5 หมู่บ้านเหนือเขื่อนแล้ว ที่บ้านสองแควพัฒนา ต.ยงกระบัตร อ.สามเงา จ.ตาก ก็มีการเลี้ยงโคแบบธรรมชาติเช่นกัน โดย **นายเพชร ยาวิชัย** ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 12 บ้านสองแควพัฒนา บอกว่า ปัจจุบันชาวบ้านสองแควพัฒนามีการรวมกลุ่มเลี้ยงโคธรรมชาติ บ้านสองแควพัฒนาขึ้นมา โดยมีสมาชิก 26 ราย มีโคที่เลี้ยงจำนวน 556 ตัว ส่วนใหญ่จะเน้นการเลี้ยงโคอินทรีย์ คือทำเป็นแปลงหญ้าเป็นของตัวเอง มีรั้วเป็นลวดหนาม บางรายไปเกี่ยวหญ้าให้โคกิน และหาต้นข้าวโพดเพื่อเป็นอาหารเสริม

“ชาวบ้านในหมู่บ้านสองแควพัฒนาส่วนใหญ่อยู่อย่างพอเพียง มีอาชีพเกษตรกรรมเล็กๆ น้อยๆ และมีเลี้ยงโคแทบทุกครัวเรือน เหลือแล้วกว่า 80% เป็นรายย่อยมีตั้งแต่ 4-10 ตัว อย่างของผมมีแปลงหญ้า 80 ไร่ เลี้ยงแม่โค 30 ตัว ในแต่ละปีจะมีรายได้จากการขายโคราวๆ 7-9 หมื่นบาท เป็นเงินเก็บ เพราะปกติผมมีรายได้จากพืชผักครัวเรือน ซึ่งผมปลูกทุกอย่าง ไข่ ไก่ ไก่ดำ ไก่ขาว เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ มีโรงสีข้าวเอง ได้แลกเปลี่ยนหมูกลุ่ม ไร่ให้ไก่พันธุ์ไข่กิน ข้าว จี๋หมู ผมนำไปผลิตแก๊สใช้เอง แต่ละวันแทบจะไม่ได้ใช้เงินเลย” เพชร กล่าว

ด้าน **นายไพโรจน์ ศิริสม** ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตาก บอกว่า จากการติดตาม

การลำเลียงจากเหนือเขื่อน

การเลี้ยงโคเหนือเขื่อน พบว่าตัวโคจะแข็งแรง เพราะเดินออกกำลังกายหาอาหาร พอหัวน้ำฝูงโคจะลงไปกินในอ่างเก็บน้ำ ส่วนโคโคนั้น จะมีบ้าง แต่พบไม่บ่อยครั้ง เช่น โรคท้องร่วง เจ้าของจะนำเกลือแร่หรือยาไปให้

“โคพวกนี้ฉลาด จะรู้ด้วยสัญชาตญาณว่า หากมีฝนตกบริเวณไหน จะมีหญ้าหรือพืชอาหารสัตว์ โคก็จะขึ้นเขาไปหากิน หากบนภูเขาแห้งแล้ง ขาดแคลนหญ้า โคก็จะลงมาหากินตามแถบลุ่มน้ำหรือริมน้ำแทน เป็นฝูงใหญ่” ไพโรจน์ กล่าว

ไพโรจน์กล่าวถึงการเลี้ยงโคธรรมชาติบ้านสองแควพัฒนาด้วยว่า ส่วนหนึ่งเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นโคอินทรีย์ เนื่องจากมีความพร้อมด้านปัจจัยต่างๆ เช่น ไม่ใช้สารเคมีในนาข้าว ขังโคเป็นสัดส่วน ไม่ปล่อยออกไปนอกพื้นที่ ใช้อาหารที่มีอยู่ในธรรมชาติ

ทั้งหมดเป็นส่วนหนึ่งของการไปสัมผัสชีวิตชาวบ้านบริเวณเหนือเขื่อนภูมิพล จ.ตาก ที่ยึดอาชีพเก่าด้วยการเลี้ยงโคแบบธรรมชาติ ที่เจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์เข้าไปมีบทบาทในการส่งเสริม ชี้นะ เพื่อให้การเลี้ยงโคได้มาตรฐานนั่นเอง